

Trädgårdar och grönområden på Murberget friluftsmuseum

Odlingssäsongen 2022

Friluftsmuseets trädgårdar representerar den kulturhistoriska miljö de tillhör både genom utformning och val av växter. Här finns trädgårdsytor som är etablerade sedan länge och andra helt nyanlagda. Vår förhoppning är att du som besökare kan hitta inspiration och glädje i båda delarna!

Museets mål är att aktivt bidra till att öka den biologiska mångfalden och stötta pollinatörer som bin, humlor och fjärilar. Vi strävar efter att ha så få renodlade gräsmattor som möjligt eftersom gräsmattor utan blommade inslag inte gynnar pollinerande insekter och smådjur.

Tillsammans med Härnösands Trädgårdsodlareförening, landskapsarkitekt Mirjam Åkerblom och Härnösands kommunprojekt Arena trädgård och Stadsnära odling vill Västernorrlands museum skapa ett blomstrande, tillgängligt och kulturhistoriskt intressant friluftsmuseum.

Varmt välkomna!

Text: Mirjam Åkerblom, Cajsa Lindegren, Paulin Norgrenn och Härnösands Trädgårdsodlareförening.

Red: Bengt Wittgren, Kajsa Hartig, Cajsa Lindegren, Västernorrlands museum 2022.

Ångermanlandsgården

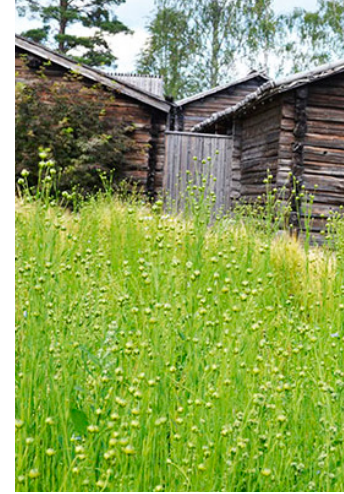
Mullbänken

För att undvika golvdrag har man i århundraden skyfflat upp jord mot husgrunder. Det kunde vara mot en ren stengrund eller mot timmerstockar som låg direkt på marken. Detta kallas mullbänk.

Ibland användes så kallade mullbänksplankor som sattes som en sarg utåt så att jorden skulle hållas på plats.

Det passade bra om man ville plantera i mullbänken. Det som planterades var de växter som fanns till hands; ofta nyttiga växter men också växter till prydnad. Hur växterna placerades inbördes och hur många sorter som användes var inte så noga på den tiden. Det var svårt att få tag i växter. Man bytte med varandra och planterade allt eftersom. Även vilda växter planterades.

Inne på tunet till bondgården från 1820-talet finns en mullbänk med dubbla mullbänksbrädor på båda sidor om farstubron. Direkt på höger sida om bron växer en libbsticka. Det var vanligt att libbstickan planterades just vid ingången. Den ansågs mota bort ormar och råttor samt ovälkomna besökare som kunde ha onda avsikter. Libbstickan blev stor och präktig, troligen gödd när pottan tömdes!

Lilla åkern

Här odlas de grödor som kunde finnas på en gård vid sekelskiftet 1800 i Ångermanland: lin, korn, havre, potatis och rovor.

I år har vi även valt att odla majrovor i tre olika färger. Majrovan är färdig för skörd tidigare än andra rovor och i regel lite sötare. Rovarna är en rotfrukt som odlats till både människor och djur långt innan potatisens inträde i Sverige.

Lin

I en av åkerns rutor växer lin. Lin är en kulturväxt som brukats av människan i över 5 000 år. Dess vetenskapliga namn *Linum usitatissimum* betyder "det mycket nyttiga", och linet är verkligen en växt som har många nyttiga användningsområden. Med oljan som pressas ur fröerna kan vi impregnera trä, textil, tegel och metall, och den ingår även i vissa färger samt i såpa. Fibrerna används för drevning och isolering, till linor och rep, och så förstås för tillverkning av garn till kläder, vävnader och andra textilier. Fibrerna kan blandas med oljan och blir till linoleumgolvet. Och inte nog med det: linfrö kan hjälpa oss att få ordning på en trög mage.

Västernorrland har en mycket intressant linhistoria. Jordmån och klimat gav förutsättningar för en stor linproduktion av hög kvalitet. Av linet vävde man fina linnetyger som såldes och var en viktig inkomstkälla för gårdarna. Härnösandslinet lär ha haft en alldeles egen grön ton.

Friluftsmuseets ängar och gröna ytor

Slätterängen är den artrikaste biotop vi har i Sverige: upp till 40 olika arter kan finnas på en enda kvadratmeter och det är en ovärderlig landskapstyp för att främja den biologiska mångfalden.

Slätterbruket och därmed den blommande slätterängen är dessvärre idag näst intill försvunnen så därför är det extra viktigt att försöka återskapa eller efterlikna den. Och varje kvadratmeter räknas!

Museiområdet har flera ytor med slätterängar. Det finns även några ytor där gräsmattorna kommer att transformeras till ängar. Slätterängen är oögdslad ängsmark som förr användes för att få näringsrikt foder till djuren. Om ängen är mycket stenig och ojämn kallas den för hackslått eftersom de kräver en annan slåtterteknik än mer släta ängar. Det ser nästan ut som man hackar sig fram när man sår med lien i små korta hugg i stället för stora svep. Hackslåtten är en typ av äng som har varit mycket vanlig här i Mellannorrland, men som håller på att helt försvinna.

Riktiga slätterängar ska förstås slås med lie, ett bruk som både ger motion, är buller- och utsläppsfritt och bidrar till att bevara kulturhistorisk kunskap.

Anläggning av ängar är ett långsiktigt arbete och du som besökare är välkommen att följa den spännande utvecklingen från gräsmatta till blomsteräng här på Murberget. Vi hoppas också inspirera dig till att låta den egna gräsmattan bli en blomsteräng eller satsa på blommande rabatter. Tillsammans gör vi skillnad.

Wendelas trädgård vid Prästgården

Wendela Hellman och hennes make, museets grundare, Theodor Hellman, flyttade in i prästgården 1942. Wendela var mycket förtjust i sin trädgård som ofta var platsen för sommarens kalas.

Idag har museet och trädgårdsodlareföreningen ett gemensamt mål i att skapa en kulturhistorisk visningsträdgård med Wendelas 1940-talsträdgård som utgångspunkt. Det är en prunkande trädgård

med inslag av både äldre och nyare växter som inspiration för alla fritidsodlare.

Härnösands Trädgårdsodlareförening har de senaste 20 åren tagit ansvar för skötseln av Wendelas trädgård. Trädgården ligger på Prästgårdens egentliga baksida men vetter mot kyrkan. Drivkraften för föreningen är att besökare ska uppleva och inspireras av blomprakten. Föreningen har alltid 1940-talets val av växter i åtanke vid nyplanteringar och att rabatterna ska likna de som Wendela anlade. Hon sådde till exempel alltid ringblommor men hade också bärbuskar och äppelträd. Theodors bilplats är numera en örtagård där nyttoväxter har tagit plats. Örterna användes förr som medicinalväxter. Numera används de som smaksättare men också till färgning av garner. Dofterna en varm sommardag lockar besökare men också fjärilar av många arter. Då lägger vi ner verktygen och bara njuter av samvaro i Wendelas trädgård.

Ytterligare information kring trädgårdens rabatter och dess växter finns i textblad på plats i trädgården.

Skolans trädgård

Under 1800-talets senare hälft anlades skolträdgårdar vid många skolor i Sverige. I början var grönsaker, frukt och bär avsedda för läraren medan barnen skulle hjälpa till med skötseln och ta med kunskaper hem för att bland annat lägga grunden till ett hälsosammare liv i hemmet. Ganska snart protesterade föräldrarna mot att barnen utnyttjades till att sköta lärarens odling utan att ens få ta del av skörden.

Detta ledde till nya direktiv, barnen fick ta hem frukt och grönsaker och även frön och sticklingar. Ett viktigt syfte med skolträdgårdarna var att sprida kunskap om nya växtslag och odlingstekniker i bygderna. I skolans sockenbibliotek fanns många böcker om odling som även föräldrarna kunde få låna och läsa.

Mickels-Johannas täppa vid torpet

Torpet har använts som fattigstuga och Johanna Pehrsson bodde här åren 1882 till 1913. I täppan odlas några av de växter som var vanliga vid sekelskiftet 1900 och som Johanna kan ha haft i sitt trädgårdsland för att dryga ut kosten. Vi känner igen några av dem från de andra trädgårdarna, till exempel libbsticka och pepparrot. I år odlas här bondbönor.

Sjökapten Melinders innergård

Här anläggs en trädgård som ska påminna om den som ursprungligen hörde till det Melinderska huset, när det låg kvar på Östanbäcken i Härnösand. Trädgården är ett exempel på en privat innergårdsträdgård i stadsmiljö, anlagd i början på 1900-talet och sedan utvecklad över tid. Det är ett pågående arbete och det kommer bli fler växter i rabatterna allt eftersom.

Förutom att trädgården ska vara en vacker och lustfylld plats för människor att vistas i ska den också vara en plats där insekter och djur trivs. För att gynna den biologiska mångfalden har vi valt att blanda upp gräsmattan med vitklöver och använder oss av marktäckande växter i stället för täckbark eller sand runt äppelträdet - detta är enkla (och vackra) sätt att se till att bin och andra insekter kan leva och må väl.

Den stora stenen som är placerad i hörnet av trädgården hittades och grävdes upp ur marken när det skulle förberedas för ett äppelträd.

Torget's rundel

I arbetet med att öka den biologiska mångfalden på friluftsmuseet har vi i år planterat lågväxande och marktäckande blommor på torgets rundel för att skapa mer födotillfällen för pollinerande insekter. Vi har planterat backtimjan, vitklöver, alpaster, styvmorsviol och många fler arter, och hoppas på ett blomstrande resultat!

Trädgården hos brukspatron på Åvike herrgård

Museet skapar i år en trädgård värdig en norrländsk bruksherrgård. Välskötta gräsmattor, krattade grusgångar och symmetriska planteringar är utmärkande drag för den här typen av högrestandsmiljöer. Ytan framför huset var inte i första hand tänkt för rekreation eller lek utan sköttes av trädgårdsmästaren och dennes medhjälpare för att vara riktigt representativ.

Rundeln i mitten är en så kallad tapetrabatt, den ska vara så färgstark och brokig som möjligt. Helst ska det i mitten av tapetrabatten stå ett blickfång, en glaskula, skulptur eller annat men här får vi än så länge nöja oss med flaggstången.

Till höger om huvudbyggnaden och vid södra flygelns gavel finns två hästskeformade torvsoffor ska restaureras. De blir sköna att sitta i framöver om vädret inte är alltför fuktigt!

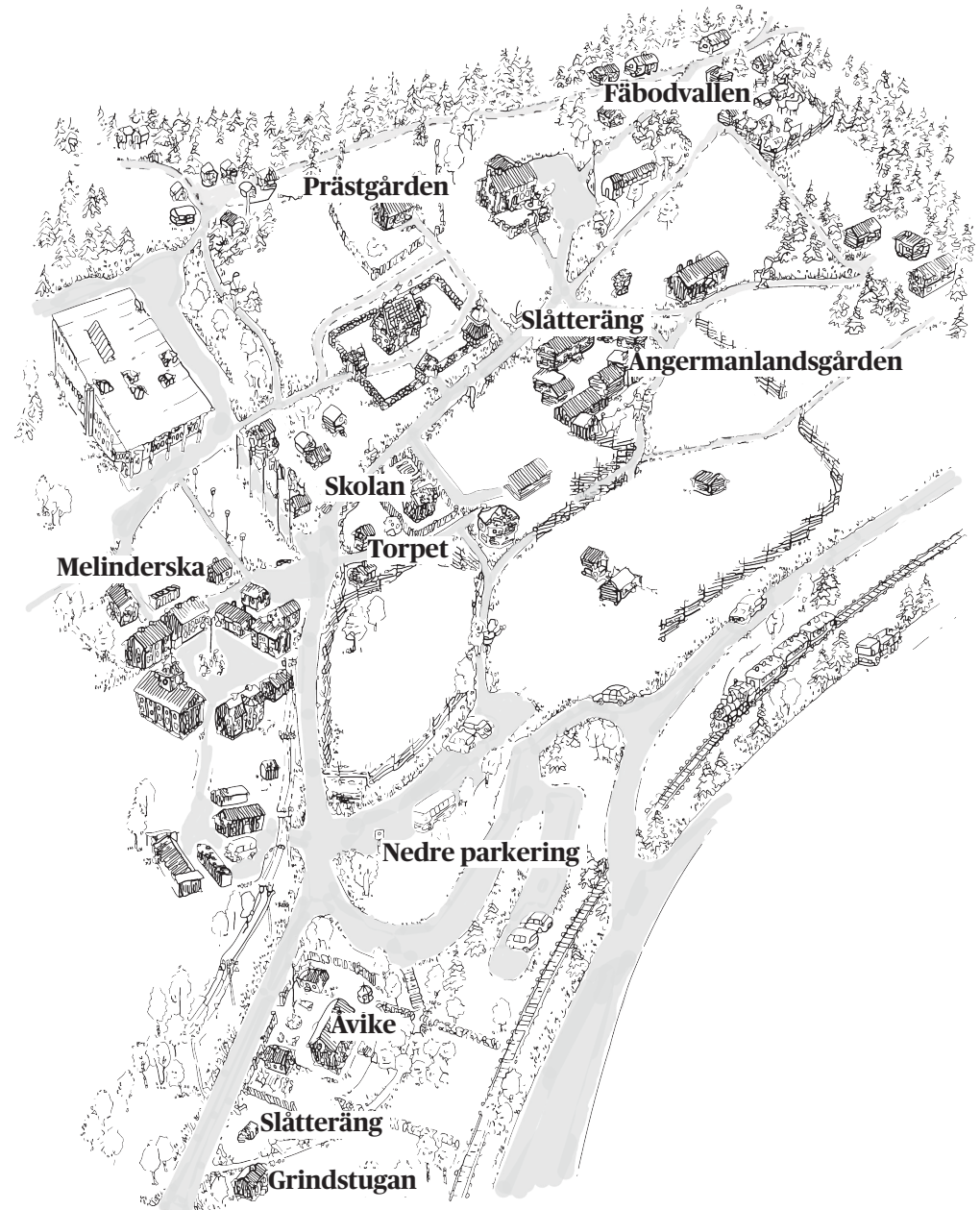
Trädgårdsområden

- Mickels-Johannas täppa (torpet)
- Mor Brita-Stinas linåker (Ångermanlandsgården)
- Per Månssons humlegård (Ångermanlandsgården)
- Olle och Lisas skolträdgård/ Barnens skolträdgård (skolan)
- Wendelas trädgård (prästgården)
- Farmors kryddgård (prästgården)
- Sjökapten Melinders innergård (Melinderska)
- Brukspatrons (von Hoorns) herrgårdspark (Åvike)
- Gustavs köksträdgård/ Vaktmästare Lindströms köksträdgård (grindstugan)

Murbergets allemansodling (plantering av lökar vid nedre parkeringen)

Slätterängar

Hackslåt vid fåbodvallen

VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Fri entré
www.vnmuseum.se
Härnösand
Tfn 0611-886 00

MURBERGET
FRILUFTSMUSEUM